

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

C1 (HSK 5) DARAJASIDAGI SALBIY VA IJOBIY SO‘ZLAR KLASSIFIKATSIYASINING YOZISH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI (XITOIY TILI MISOLIDA)

Hamdamova Charos,
SamDCHTI, Yaqin sharq tillari
kafedrasi stajyor – o‘qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada xitoy tilini o‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan C1 (xalqaro HSK 5) darajasidagi maqto‘v so‘zlar klassifikatsiyasi hamda ularning yozish kompetensiyasini shakllantirishdagi o‘rni, HSK va CEFR imtihonlarida ulardan to‘g‘ri va unumli foydalanish qoidalari xitoy va o‘zbek tillarida berilgan misollar orqali dalillangan.*

***Kalit so‘zlar:** HSK, C1, yozish kompetensiyasi, maqto‘v so‘zlar, iltifot so‘zlari, kamsituvchi so‘zlar.*

Xitoy tilini bilish darajasi imtihoni (HSK) hamda Tillar bo‘yicha umumiy Yevropa tizimi imtihoni (CEFR) da talabgorlardan ushbu darajaga oid barcha so‘z va iboralarni o‘zlashtirishi, nutq jarayonida ulardan to‘g‘ri foydalanishi olishi talab etiladi. Biroq borgan sari, bu o‘qitish tizimi o‘zini oqlamasligi isbotlanmoqda. Sababi, HSK 5 darajasidagi imtihonni muvaffaqiyatli topshirish uchun talabgor jami 2500 ta so‘z boyligiga ega bo‘lishi kerak. Har bir so‘zning tarjimasini, ularni qay holatda qanday qo‘llanilishini, ularni gap va so‘z birikmasi tarkibida kelishini bilishi, ularning inkor shaklini qanday bo‘lishi (xitoy tilida turli so‘z turkumiga oid so‘zlar turlicha inkorga uchraydi) va ularni qo‘llay olish singari bir qancha vaziyatlar talabgorga ancha qiyinchilik tug‘diradi.

Yuqorida shu kabi qiyinchiliklar bartaraf etilmagan holda talabgorga HSK 5 hamda C1 imtihonini topshirish tavsiya etilmaydi. Sababi ushbu imtihonlarni topshirish uchun talabgor xitoy tilidagi istalgan matnni o‘qib bemaolol uni tahlil qila olishi, matn to‘g‘risidagi har qanday savolga javob bera olishi, matndagi ayrim gap yoki so‘z birikmasini uning ma‘nosiga hech qanday ta‘sir ko‘rsatmagan holda boshqa jumla yoki so‘z birikmasiga almashtira olish qobiliyatiga ega bo‘lishi lozim. Ko‘rinib turibdiki, bu holatda bir qiyinchilik boshqa bir muammoni keltirib chiqarmoqda.

Xitoy tili darajasini bilish imtihonining 99- va 100- savollarida talabgor o‘zining yozish kompetensiyasi yuzasidan bilim va ko‘nikmalarini namoyon eta olishi lozim bo‘ladi. Xususan, imtihonning yozish qismidagi 99-savolda talabgorga 5 ta so‘z taqdim etilib, talabgor matn tuzish jarayonida ushbu beshala so‘zning barchasidan foydalangan bo‘lishi hamda matn kamida 80 ta iyeroglifik belgidan tashkil topgan bo‘lishi talab etiladi. Ushbu so‘zlardan to‘g‘ri va to‘liq va to‘g‘ri foydalanib matn tuzish imtihonning yozish qismidagi 99-savoldan yuqori ko‘rsatgich

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

qo‘lga kiritilishini ta‘minlaydi. Ushbu so‘zlardan foydalanib matn tuzish jarayonida talabgor nafaqat ularning to‘g‘riligi, balki rang-barangligiga ham e‘tibor bergan bo‘lishi va ularni to‘g‘ri qo‘llay olishi lozim.

Hissiy rang – baranglikni ifodalovchi so‘zlar, odatda, so‘zlovchining muayyan holat va vaziyatga munosabatini, ma‘qullashini, qabul qilishi yoki noroziligini, inkorni ifodalovchi so‘zlardir. Xitoy tilida bu turdagi so‘zlar bo‘yoqdorligiga ko‘ra, 3 guruhga ajratiladi.

1. Neytral so‘zlar;
2. Iltifot (maqtov) so‘zlari;
3. Kamsituvchi (salbiy bo‘yoqdor) so‘zlar.

Xitoy tilida ayrim so‘zlarning rang-barang, ya‘ni qay sohada bo‘yoqdor ekanligini bir qarashda aniqlash qiyin. Shuningdek, yana shunday so‘zlar borki, ularda hech qanday bo‘yoqdorlikning o‘zi yo‘q. Lekin ular ma‘lum bir matnlarda ular kontekstga qarab maqtov yoki kamsituvchi so‘zlarning hissiy bo‘yoqdorligini ochib berishga xizmat qiladi. Shu bois, talabgor imtihon topshirish jarayonida shu kabi so‘zlar va ularning ishlatilishiga e‘tibor berishi lozim. 有水平 o‘qimishli, 没文化 madaniyatsiz, 黑车 noqonuniy taksi, 绿色食品 yashil taomlar singari so‘zlar shular jumlasidandir.

Endi esa quyida xitoy tilida ko‘p murojaat etiladigan ijobiy va salbiy bo‘yoqdor so‘zlar klassifikatsiyaga to‘xtalamiz.

Xitoy tilida HSK 5 (C1) darajadagi 2500 ta so‘z orasidan ijobiy bo‘yoqdor – maqtov va iltifot so‘zlarini quyidagicha tasniflashimiz mumkin:

1. 爱 Ài	爱护 aihù G‘amxo‘rlik qilmoq
Sevmoq fe‘li ishtirokida	爱情 àiqíng Sevgi
	爱惜 àixī Qadrlamoq
	爱心 àixīn Mehr - muhabbat

**“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK
TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”
mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami**

2. 宝 Bǎo Qimmatli sifati ishtirokida	宝贝 bǎobèi Chaqaloq
	宝贵 bǎoguì Qimmatbaho
3. 热 Rè Qaynoq sifati bilan	热爱 Rè'ài Jo`shqin muhabbat
	热烈 rèliè Qizg`in
	热闹 rènao Shovqin - suronli
	热情 rèqíng ishtiyoqli
	热心 rèxīn G`ayratli

Xitoy tilida HSK 5 (C1) darajasidagi salbiy bo`yoqdor – kamsituvchi so`zlar sifatida esa quyidagicha tasniflashimiz mumkin:

1. 小 Xiǎo Kichik sifati bilan	小气 xiǎoqì Xasis
	小偷 xiǎotōu O`g`ri
2. 失 Shī Yo`qotmoq fe`li bilan	失败 shībài Muvaffaqiyatsizlikka uchramoq
	失望 shīwàng

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

	Umidsizlikka tushmoq
	失业 shīyè
	Ishsiz qolmoq

Neytral (yuqoridagi ikki guruhga kirmaydigan) soʻzlarni tahlil qilishda quyidagi ikki muhim jihatga toʻxtalib oʻtish joiz:

1. Ayrim soʻzlar ijobiy yoki salbiy boʻyoqdorligi yuzasidan allaqachon bir qarorga kelingan. Ayrim salbiy va ijobiy boʻyoqdor soʻzlar yuzasidan ayrim hollarda haligacha bir toʻxtamga kelish qiyin. Va yana ayrim soʻzlar yuzasidan esa soʻzlashuv amalga oshirilayotgan muhit, madaniyat, xarakter, narxlar singari bir necha omillar taʼsiri bilan ularning ijobiy yoki salbiy boʻyoqdorligini aniqlash mumkin, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Shuni taʼkidlash joizki, xitoy tilida HSK 5 (C1) darajasidagi soʻzlarning barchasi ham toʻligʻich salbiy yoki ijobiy boʻyoqdor soʻzlarga boʻlinmaydi.

2. Ikkinchi jihat esa soʻzlarning ijobiy yoki salbiy boʻyoqdorligining darajasi bevosita bogʻliq. Misol tariqasida 可怕 *kěpà* hamda 恐怖 *kǒngbù* soʻzlarini olaylik. Ularning ikkisi ham oʻzida salbiy maʼnoni saqlagan soʻzlar boʻlib, ular salbiy boʻyoqdorlikning darajasi tomonlama bir – biridan keskin farq qiladi. Sababi ushbu ikki soʻz qoʻllanilayotgan muhiy va ular bilan qoʻllanilayotgan toʻldiruvchilar ham oʻz navbatida farq qiladi.

Shu oʻrinda bir jihatni taʼkidlash joizki, bu ikki soʻzni tarjimasini oʻrganib, insho jarayonida shu yoʻl bilan ulardan foydalanish, talabgorlar, ayniqsa, chet ellik talabalar tomonidan yoʻl qoʻyiladigan qoʻpol xatolardan hisoblanadi. Salbiy hamda ijobiy soʻzlardan ularning darajasini bilgan holda foydalanish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. 刘超英等编著, 新HSK5级速成强化教程 – 北京语言大学出版社, 2013.5
2. Санжиева, И. Б. Соотношение уровней владения китайским языком в экзамене HSK и европейской системе: к постановке проблемы / И. Б. Санжиева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 25 (315). — С. 486-488. — URL: <https://moluch.ru/archive/315/71924/> (дата обращения: 01.12.2023)